

товаропроизводителей, можно рассматривать как одну из причин нестабильного состояния национальной промышленности.

Полагаем, что современная и эффективная промышленная политика подразумевает диалог между равноправными участниками разработки и реализации промышленной политики - государством, бизнесом, научным сообществом и общественными организациями. Речь идет о совместном определении целей, задач, приемлемых механизмов и инструментов промышленной политики.

1. May В. Догоняющая модернизация в современной России // Проблемы теории и практики управления. - 2004. - № 4. - С. 13 – 16.

2. Филатова М.Г. Структурная перестройка промышленности: сущность, закономерности, механизм государственного регулирования. - Екатеринбург: УрО РАН, 1999. - 225 с.

3. Dosi G., Llerena P., Labini M.S. Evaluating and Comparing the innovation performance of the United States and the European Union/Expert report prepared for the Trend Chart Policy Workshop 2005. June 29, 2005.

4. Шакум М. Национальная промышленная политика в свете присоединения России к ВТО. //Промышленная политика в Российской Федерации. - 2007. - № 1. - С. 3-11.

5. Сотников Д.М. Критерии выбора приоритетов государственной промышленной политики. //Автореферат канд. экон. наук: 08.00.05. / Д.М. Сотников. – М., 2006. – 29 с.

Бұл мақалада өнеркәсіптік саясатты анықтаудағы негізгі бағыттар анықталып, өзекті мәселелер қарастырылған. Мемлекеттің өнеркәсіптік саясаты жалпы экономикалық саясаттың бір бөлігі ретінде таластылық концепция болып табылады. Автордың жүргізген талдауы бойынша экономикалық әдебиеттерде көрсетілгендей, экономикалық және өнеркәсіптік саясат түсініктері ұқсас емес екендігін көрсетті. Осы терминдермен қатар «индустриалды саясат» және «ғылыми-техникалық саясат» қарастырылған.

This article concerns the questions of development of approaches to definition of an industrial policy. Industrial policy of state as the part of the general economic policy is one of the most disputable concepts. The analysis of the economic literature carried out by the author shows that the economic and industrial policy of concept not the identical. Along with these terms concepts «the industrial policy» and «the scientific and technical policy» are mentioned.

А. Садықова

ДАМЫҒАН МЕМЛЕКЕТТЕРДЕ ВЕНЧУРЛЫҚ БИЗНЕСТІҢ ДАМУ ТӘЖІРИБЕСІ

Рыноктық қатынас жағдайында бәсекенің дамуы экономикада мемлекеттің рөлін төмендетеді. Бірақ елдің инновациялық дамуы мемлекеттің араласуынсыз оң нәтиже бермейді, сондықтан инновация мен инвестиция мемлекеттің реттеу объектісі болып табылады.

Көптеген дамушы елдер табиғи ресурстарға бай бола тұра, тұрақты дамуға қол жеткізе алмады. Қысқа мерзімде шикізат экспорты бұл елдердің мемлекеттік қазынасына табыс әкеліп, тұрғындардың әл-ауқатын көтерді. Алайда, уақыт өте келе, мемлекетті шикізат экспортына және оның әлемдік рыноктағы жағдайына тәуелді етіп, шикізатты аз қажет ететін жаңа саланың дамуына кедергі жасайды және шикізаттың күндердің күнінде таусылатынын еске алсақ, бұл мәселенің қаншалықты маңызды екенін түсінеміз. Дәл осы жағдайдан шығудың бірақ жолы бар, ол - жоғары технологиялық өндірісті дамыту.

Қазіргі таңда ел экономикасы дамуының шешуші факторлары - ғылым мен инновациялық технологиялар екеніне күннен-күнге көз жеткізіп келеміз. Бүкіл әлемде озық технология мен техниканы насихаттайтын 1951 ж. Калифорнияда құрылған дүние жүзіндегі ең алғашқы технопарк АҚШ-тағы “Силикон аңғарының” пайда болуына негіз болды. Өткен ғасырдың

80-жылдары технопарктер тек АҚШ, Еуропада ғана емес, Канада, Сингапур, Австралия, Бразилия, Индия, Қытай, Жапонияда да құрыла бастады.

Венчурлық қаржыландырудың ұйымдастырушылық формасы ретінде өзіндік ерекшелікке ие шағын инновациялық кәсіпорындар АҚШ-та және басқа да дамыған мемлекеттерде кең тарады. Мұнда шағын инновациялық кәсіпорындардың нарыққа тез бейімделуі, басқару мен ішкі байланыстың икемділігі, сонымен қатар шешім қабылдау мен оны жүзеге асыру арасындағы уақытша лагты минималды қамтамасыз ету мүмкіндігі айтылады. АҚШ-тағы венчурлық бизнес түсінігі инновациялық фирмалар өздерінің идеялары мен жобаларын жүзеге асыруға қажетті қаржы құралдарын инвесторларға жаңадан құрылатын компанияның акцияларын төмендетілген бағамен алуға мүмкіндік беруі арқылы жүзеге асырылатындығымен ерекшеленеді [1].

Көптеген университеттер мен кәсіпорындар бірлесе қызмет ете отырып, «ғылыми парктерді» қалыптастырады. Алғашқы осындай парктердің бірі 1949 жылы АҚШ-тың Стэнфорд университетінің базасында (Калифорния) пайда болды. Оның идеясы қарапайым: ғылыми-зерттеу бөлімдерін орналастыру мақсатында қызмет атқарып отырған компанияларға университет жерін жалға беру [2].

АҚШ-та жоғары технология саласында 15 мыңнан жоғары шағын бизнес фирмалары бар. Кіші кәсіпкерліктің дамуы арқасында АҚШ-та 50%-ға жуық өндірістік жаңалық пен ойлап ашулар пайда болы [3].

2006 жылы жалпы әлемдік нарықта венчурлық капитал 150 млрд. долларға өсті. Ал, 2007 жылы дағдарысқа қарамай, АҚШ-тағы жаңа инвестициялардың венчурлық капиталы 10 млрд. долларды, еуропалық континенттерде 8 млрд. доллар шамасын құраған. [3] XX ғасырдың екінші жартысында микроэлектроника, есептеуіш техника, информатика, биотехнология және басқа да ғылыми салаларда ірі ғылыми-техникалық жаңалықтардың енуіне венчурлық капитал маңызды рөлді атқарды.

Жапондықтар жаңа өнімді ойлап табу және оны жасап шығару жылдамдығынан америкалықтар мен еуропалықтарды да басып озады. Жаңа автокөлік Жапонияда 1 айдан кейін шықса, АҚШ-та – 4, Еуропада 2 айдан кейін шығады. Жапондықтар үшін өнімнің сапасын қажетті деңгейге жеткізу үшін 4 ай жеткілікті, ал АҚШ-та бұл көрсеткіш - 11 ай [4].

Ал Қытайда жаңа техника мен жоғары технологияны өндіріске енгізумен 1950 ж. құрылған ҒТИП (ғылыми-техникалық индустриалды парктер) айналысады. Онда технологиялық жетістіктер коммерциялық және өндірістік жағынан қарқынды жылдамдықпен игерілді. ҒТИП қарамағына әр түрлі саладағы ғылыми орталықтар мен кәсіпорындар кірді. ҒТИП олардың құрылуына жағдай жасайды, ғылыми зерттеулерін жүргізуге көмектеседі, ақпарат және қаржымен қамтамасыз етілуін қадағалайды, бір сөзбен айтқанда, кәсіпорынға “қолайлы орта” жасайды. Қытай экономикасына үлкен үлес қосып, инновацияны дамытып отырғанын ҒТИП құрамына кіретін кәсіпорын санының өсуін байқаймыз. 1991ж. –2587, 1992 ж. –9678, 1996 ж. –13722, 2000 ж. – 20796.

1-кесте

Экономикалық және инновациялық дамудың әлемдік рейтингтері, 2007 жыл

Елдер	ЖІӨ-нің жалпы көлемі	GCI	Ғалымдар мен инженерлер саны	Технологиялар	Инновациялар саясаты
АҚШ	1	2	6	1	1
Қытай	2	39	44	53	46
Жапония	3	21	1	23	12
Индия	4	57	59	66	39
Германия	5	17	11	15	7
Франция	6	20	9	17	6
Ұлыбритания	7	12	18	10	13
Италия	8	26	31	31	23
Ресей	9	63	3	60	52
Канада	10	3	14	2	5

* Дерек көзі: OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics

Әлемдік экономикалық форумның соңғы баяндамасында бұдан бұрын «технология» бағытында жарияланған рейтингтерге қосымша жаңа «бәсекеге қабілеттіліктің өсу индексі» (Qrowth Competetiveness Index GCI) енгізілді, оны басқаша экономиканың бәсекеге қабілеттілік индексі деп атайды [5]. Ол ұлттық экономиканың ағымдағы экономикалық даму деңгейін ескере отырып, орта мерзімді перспективада тұрақты экономикалық қабілеттілігін көрсетеді. Индекс орта мерзімді перспективада экономикалық өсудің жоғарғы қарқынын қамтамасыз ететін инновациялық дамудың механизмдері мен индикаторларының жиынтығын негізгі фактор ретінде қарастырады.

Корея Республикасы (Оңтүстік Корея) ғылым мен техниканы соңғы 50 жылда өте қарқынды дамытты. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін әлемдегі ең кедей елдердің бірі болған мемлекет, соғыстан кейінгі зерттеулердің басым бөлігін қорғаныс, ядролық және космостық салаларға бағыттады. Корея Республикасы ғылыми-техникалық саясатын өткен ғасырдың 60-жылдарының ортасында қолға алды. 1967 ж. басты міндеті ғылыми-техникалық саясатты жобалау және жүзеге асыру болып табылатын Ғылым және технология Министрлігі құрылды және Ғылым мен техниканы қолдау туралы Заң қабылдады.

Жапонияда венчурлық бизнес өзінеше бір бағытта дамуда. «Венчурлық бизнес» термині жапондық экономикада ХХ ғасырдың 70-жылдары пайда болды. Жапонияда венчурлық бизнес «бентя-бидзизнес» деген атауға ие. Жапон мемлекетінің Үкіметі мемлекет саясатының негізгі ғылыми-техникалық бағыты ретінде инновациялық қызметті іске асыруды қарастырып, 2002 жылы осы саланы дамыту мақсатында шығынды 63,8 млрд. жапондық иенге жоғарылатты. [1] Венчурлық кәсіпкерлікті жоғарғы оқу орындарында дамыту үлкен мағынаға ие. Осы саланы дамыту барысында 2002 жылы алғаш рет университет ішінде құрылған венчурлық кәсіпкерлікті қолдау үшін 150 млн. иен және университет зертханаларында жасалған ҒЗТКЖ нәтижелерін ендіруге 2220 млн. иен қарастырылды.

Жапон үкіметі тарапынан ҒЗТКЖ-ға қашанда баса назар аударылып келді және ол өз жалғасын табууда. 2005 жылғы ҒЗТКЖ үшін жұмсалған қаражат көлемі елдің ЖІӨ-нің 3,35 % құрады. Бұл шығыстар негізінен жаңа идеялар мен күрделі зерттеулер жүргізу мақсатында қолданылды. Соңғы 20 жыл ішінде Жапониядағы ғылым мен технологияны дамытуға жұмсалатын шығыстар 8 есеге өскен. Бұл Жапонияның әлемдегі инновациялық саланы дамытуға ең көп шығын жұмсайтын ел екендігін көрсетеді [1].

Жапония – патент алу мақсатында жасалатын өтініштер саны ең жоғары мемлекет. 2000 жылы АҚШ-тағы патент алу мақсатында тіркелген 300 мың өтініштің 50 мыңы - жапондық компаниялар мен корпорациялар. Корпорацияларға ҒЗТКЖ-ға қолдау көрсету бойынша жүйе құру құқы берілген. Көптеген корпорациялар келешегі бар зерттеулерге қолдау көрсету мен оларды іске қосу мақсатында арнайы бонустар жариялаған. Мәселен, Sony сияқты трансұлттық корпорацияларда бонус мөлшері еш шектелмейді, яғни белгілі бір технологияны іске қосу нәтижесінде түскен компания табысынан есептеледі. Тіпті бұл елде университеттерге өзіндік лицензиялық фирмаларын құруға заңмен рұқсат етілді, бұл патент беру саласын дамытуға үлкен ықпал етері хақ.

Ұзақ уақыт бойы Жапония шетелдік технологияны қолдана отырып, өндірісті дамытты. 1950-1982 жж. ол 40 мыңға жуық лицензияны сатып алып, енгізді, және де Жапония шетел технологиясын жай көшірмелеген жоқ, оны жетілдіруге ұмтылды [6].

1970-ші жылдардың басына қарай жапондықтар импортталған технологияны экономикалық дамытуға сенуге болмайтындығын түсінді. ҒЗТКЖ-ға шығындар жылдам өсе бастады, берік зерттеулер өрістей бастады. Жапондық монополистік капитал елді капиталистік әлемнің технологиясының негізгі көзіне айналдыру, өнеркәсіптік технология саласында ғана емес, сонымен қатар ғылыми зерттеулерде, өнімнің жаңа түрлерін шығаруда, дизайн саласында оны озат ету міндетін қойды.

Жапонияда ҒЗТКЖ қаржыландыруда негізгі рөлді жеке капитал атқарады – 1983 ж. 65,2%. Мемлекет ҒЗТКЖ-ға қорлардың 24%-н ұсынады. Жапонияда ҒЗТКЖ-ды қаржыландыруда мемлекеттің ролі АҚШ (48,4%) пен ГФР (41,6%) қарағанда кем. ҒЗТКЖ негізгі көлемін жеке корпорациялар орындайды – 1983 ж. 63,5%. Мемлекеттік ғылыми мекемелерге

ҒЗТКЖ шығындардың 9,6% келеді. Басқа дамыған елдермен салыстырғанда ғылыми зерттеулерде үлкен рольді жоғары оқу орындары атқарады – 23%, бірақ орындалатын жұмыстар көлемінде жоғары оқу орындарының салыстырмалы үлесі үнемі қысқарады. Өнеркәсіптік фирмалардың ғылыми зерттеулерінде маңыздылық артады. 1984-1985 жж. 5 аса ірі фирманың үлесіне өнеркәсіпте орындалған ҒЗТКЖ жалпы көлемінің 17,2% келді. Негізгі зерттеулер мен аса жаңа технологиялардың жұмыстарын жүргізуді ынталандыру мақсаттарымен жеке корпорациялармен бірге «Маңызды технологиялар орталығы» құрылады. Шетел технологиясының импорттаушысынан Жапония жылдам экспорттаушыға айналады. 1983 ж. шетел технологиясы үшін төлемдер 1975 ж. бағасымен 748,9 млн. долл. құрады, ал технологияны экспорттаудан түсімдер – 645,9 млн. долл. құрады. Төлемдер кірістерден тек 102,9 млн. долл. ғана асады.

Жапон технологиясын дамытудың маңызды бөлігі венчур болды. Кез келген экономикалық жүйесінің динамикалылығы ғылыми-техникалық дамудың мүмкіндіктерімен тығыз байланысты. Соңғылары қазіргі заманғы батыс экономикасының құрылымында венчурлық (тәуекелдік) бизнестің таралуы нәтижесінде едәуір артты. Ол ғылыми-техникалық революцияның қазіргі заманғы кезеңінде ерекше маңыздылыққа ие болды және сонымен қатар 1970-1980-ші жылдарда оның күшеюінің шарты мен алғышарты болып табылды. Венчурлық бизнес ғылыми жетістіктер мен экономиканың құрылымдық қайта құрылуын жүзеге асыру механизмі болды. Пайда көлемінің 30-50% жуығын өнеркәсіптік компаниялар өнімнің жаңа түрлерін жүзеге асыру нәтижесінде алады, олардың нарықта әрекет ету кезеңі бес жылдан аспайды. Жапонияда венчурлық бизнес мемлекеттің бастамасымен басталды: бірінші үш фирманы 1963 жылы халықаралық сауда және өнеркәсіп министрлігі орталық үкіметтің, префектуралар мен банктердің қаражаттары есебінен құрды. 22 жыл қызмет ету ішінде венчурлық капиталдың үш жартылай үкіметтік фирмалары 2000-ға жуық компанияны қолдады. 1975 жылы жапон халықаралық сауда және өнеркәсіп министрлігі венчурлық кәсіпкерлік орталығын құрды.

Ғылыми қызметкерлерінің саны бойынша Жапония сол сияқты АҚШ-тан кейінгі екінші орында болды. ЖҰӨ-ге ҒЗТКЖ шығындарына қатысты Жапония АҚШ пен ГФР кейін үшінші орынды иеленді.

Қазіргі заманғы компьютерлік бизнестің алыптары Apple Computers, Compaq, Sun Microsystems, Microsoft, Lotus, Intell венчурлық капитал көмегімен осы дәрежеге жетті. Сонымен қатар, персоналды компьютерлер мен биотехнология секілді жаңа салалардың да қарқынды дамуы негізінен венчурлық инвестицияның қатысуымен мүмкін болды. Еуропада венчурлық капитал пайда болмастан 15 жыл бұрын жеке кәсіпкерлер акционерлік капиталды қаржыландыру көздеріне қолы еркін жетпейтін. 80-жылдардың ортасынан бастап еуропалық салымшылар тұрақты табысы бар дәстүрлі активтерге аз қаражат салып, акцияларға инвестиция салу мүмкіндігіне қызығушылық танытты [7].

Еуропадағы венчурлық индустрияның пионері – Ұлыбритания, әлемдегі қуатты қаржылық орталық. 1979 жылы осы елдегі венчурлық инвестициялардың жалпы көлемі 20 млн. фунт болса, 8 жылдан кейін бұл сома 6 млрд. фунтқа жетті. Өткен онжылдықтағы Еуропадағы венчурлық бизнеске 46 млрд. фунт шоғырланды және инвестициялаған жеке компаниялар саны 200 мыңға жуық. Еуропаның 20 елінде 500 венчурлық қор мен компания бар.

Әлемдік экономикаға ену үшін, бізге бәсекеге қабілетті өнімді өндіру қажет, ал венчурлық бизнесті дамыту осыған мүмкіндік туғызады. Қазақстанда венчурлық бизнесті дамыған мемлекеттердің тәжірибесіне сүйене отырып дамытсақ, ол еліміздің экономикасына үлкен пайда алып келеді. Бүкіл әлемдік деңгейде Қазақстанды индустриалды мемлекеттер қатарына қосып, бірігей ұлттық экономиканың негізін қалайды.

1. Мировой опыт создания венчурных фондов/А.И. Нусупов//Вести КазНУ-2008.-№1
2. Алинов С. Венчурный бизнес в США [Текст] / С. Алинов // Рынок Ценных Бумаг. – 1999. – №18.
3. adVENTURE по-казахстански/А. Баливаров//Литер-2009.-30 апреля.
4. Особенности механизма венчурной деятельности /Тургинбаева А.Н.// ANALYTIC. – 2010– №2-С106-117

5. Инновациялық жаңалықтарды Қытай әкетіп жатыр /Халықов М. //Президент және халық - 2008. 18 шілде-№29
6. Табыс көзі – тәуекелшілдікте /Ақжігіт Ө.// Евразия –kz.-2008-16 мамыр (№19) – 4 - 5 б.
7. Венчурное инвестирование /М.А. Мустафин //Банки Казахстана-Алматы, 2009. - №1

На сегодняшний день венчурный бизнес в Казахстане находится на фазе формирования. Во всем мире данный вид финансирования является самым эффективным методом инвестирования инновационной деятельности. Развитие венчурного финансирования в Казахстане можно рассматривать как, несомненно, перспективный путь конструктивного взаимодействия финансовой системы с реальным сектором экономики.

For the implementation of the global economy, we need to produce competitive products, and venture business development contributes to this. If we develop a business venture in Kazakhstan, the experience of developed countries, this will bring big profits in our economy. The union of Kazakhstan in all the peace level of industrialized countries establishes a single national economy.

М.С. Тулегенова

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ФОРСИРОВАННОГО ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

Исторически экономический рост в странах развитого капитала сопровождался постепенной индустриализацией, истоки которой связаны с промышленным переворотом и последующими технико-технологическими достижениями, а также научно-технической и информационной революциями. Потребность капитала в самовозрастании и жесткая экономическая конкуренция постоянно принуждали производителей повышать органическое строение капитала, обновляя технологии, создавая новые отрасли, формируя адекватный трудовой потенциал и производя новые продукты.

Высокая технологичность отраслей со временем позволяет развитым странам достичь доминирующих позиций на мировых рынках. Агрессивная внутренняя и внешняя торговая политика осуществляется благодаря постоянному обновлению широкого ассортимента товаров и услуг. При этом экспорт представляет капиталоемкие, а импорт – ресурсоемкие товары. Эти «ножницы» привели страны «незападного мира» к вековому отставанию и периферийному положению в мировом научно-техническом и экономическом развитии. Наметившиеся в конце прошлого века тенденции в технологическом прорыве в Китае и Индии имеют ограниченную отраслевую структуру и испытывают постоянный прессинг со стороны развитых стран.

В этих условиях Казахстану, как и другим постсоветским странам необходимо встраиваться в мировой вектор технологического обновления, внедряя достижения человечества в сфере науки и техники с учетом территориальных, экономических и демографических особенностей страны.

Страны постсоветского пространства получили в наследство от командно-административной системы экономику с деформированной отраслевой структурой экономики и неравномерной индустриализацией. Достижения научно-технического прогресса использовались в основном в военно-промышленном комплексе и космической отрасли.

Гражданское производство отличалось технической и технологической отсталостью. Этим в основном определялись невостребованность даже на внутреннем рынке отечественных товаров личного потребления, а затем - их тотальный дефицит.

Либерализация цен на товары личного потребления в начале рыночных преобразований привела к росту цен, но не стала импульсом для создания конкурентоспособных отраслей.